Civilsamhället och coronakrisen

En uppdatering juni 2020

Med två konkreta förslag till hur civilsamhället kan stärkas samtidigt som dess verksamheter tas tillvara när Sverige ska starta om efter krisen.

16 juni 2020

Forum – idéburna organisationer med social inriktning

Giva Sverige – branschorganisationen för tryggt givande

Famna – riksorganisationen för idéburen välfärd

Civilsamhället avgörande för Sveriges utveckling

Coronakrisen har visat en enorm mobiliseringskraft i civilsamhället, där vi gått samman och hjälps åt för att lösa problem, ställa om och stötta personer som är ekonomiskt eller socialt utsatta.

Vi som företräder tre paraplyorganisationer för stora delar av civilsamhället ser dagligen exempel på hur våra medlemmar snabbt ställer om verksamheter och hanterar samhällsproblem på ett fantastiskt sätt. Vi vet också att civilsamhället behövs när Sverige ska återstartas efter coronakrisen. Civilsamhället har varit avgörande för Sveriges utveckling genom historien. Med rätt förutsättningar kommer civilsamhället att spela en lika viktig roll även i framtiden. Men vi ser också stora utmaningar för civilsamhället med finansiering som rasar, samtidigt som de stödpaket som hittills presenterats inte är tillräckliga och framförallt inte anpassade efter våra organisationers förutsättningar.

Vi vill och kan bidra till Sveriges utveckling efter krisen. I denna rapport ger vi två konkreta förslag till hur regeringen och civilsamhället tillsammans kan göra detta möjligt.

Patrik Schröder
Ordförande
Forum

Charlotte Rydh
Generalsekreterare
Giva Sverige

Ulrika Stuart Hamilton
Generalsekreterare
Famna

Denna rapport har tagits fram av:

- **Forum – idéburna organisationer med social inriktning** är en intresseorganisation för den idéburna organiseringen och vi samlar civilsamhällets organisationer med social inriktning. Forums medlemsorganisationer har ca 3000 lokala enheter och 6,5 miljoner individuella medlemmar.
- **Branschorganisationen Giva Sverige** arbetar för etisk, transparent och professionell insamling av gåvor. Medlemsorganisationerna samlar totalt in ca 8,8 miljarder kronor årligen från allmänhet, näringsliv, organisationer och stiftelser.
- **Famna – riksorganisationen för idéburen välfärd** har medlemmar som driver sjukvård, rehab, socialt arbete, arbetsintegrerande sociala företag, kvinno- och tjejjourer, verksamheter för personer med funktionsvariationer mm.

Tillsammans representerar vi närmare 270 medlemsorganisationer.

Så drabbas civilsamhället av krisen

”Civilsamhället kan förlora 1,1 miljarder kronor på coronakrisen.” Det var budskapet i den rapport[1] som Forum, Giva Sverige och Famna lämnade till kulturminister Amanda Lind, ansvarig för civilsamhällesfrågorna i regeringen, den 24 april i år. I rapporten underströk vi behovet av ett akut ekonomiskt stödpaket till civilsamhället – för att dess verksamheter ska kunna fortsätta att bidra i kampen mot coronaviruset samt trygga verksamheterna på sikt.

Sedan dess har regeringen presenterat en rad stödpaket för att stötta samhällets olika sektorer med anledning av coronapandemins enorma ekonomiska konsekvenser. Vi måste dock konstatera att alltför lite har gjorts för att stötta civilsamhället.

Regeringen har hittills satsat 100 miljoner kronor till socialt inriktade idéburna organisationer för stödinsatser för utsatta människor. Detta är självklart bättre än ingenting, men det motsvarar alltså inte ens en tiondel av de förluster som drabbat civilsamhället.

Dessutom underströk Forum, Giva Sverige och Famna hur viktigt det är att alla de generella stödpaket som tas fram tar hänsyn till civilsamhällets förutsättningar och logiker. De stödpaket som tagits fram för näringslivet fungerar nämligen endast för en mycket begränsad del av den idéburna sektorn.

Finansdepartementet krävde först att alla som skulle få del av stödet måste ha F-skattsedel. Vi klargjorde att ett stort antal ideella föreningar inte har sådan, trots att de har intäkter och också sett kraftiga minskningar som skulle möjliggöra för dem att kvala in för stödet. F-skattesedelkravet togs bort. Då kom nästa negativa överraskning: i lagrådsremissen står att organisationer som till mer än 75 procent får sina intäkter från det offentliga är undantagna. Det skulle utesluta i stort sett alla idéburna välfärdsaktörer eftersom de utför välfärdstjänster som betalas med skattemedel från regioner och kommuner. Nya snabbkontakter med Finansdepartementet och ledamöter i finansutskottet: är ni medvetna om att ni just exkluderat i stort sett alla i civilsamhället som ni lovade också skulle omfattas? I skrivande stund verkar även detta problem undanröjt, även om ett förtydligande skulle behövas av utskottet. Vi noterar med tillfredsställelse att två av riksdagspartierna, KD och V, har tagit ett initiativ och föreslagit ett riktigt stöd till civilsamhället. Det bedömer vi fortfarande behövs och hoppas att fler partier ansluter sig till kravet.

Mellan 11 och 28 maj genomförde Forum en enkätundersökning[2] bland ett 60-tal verksamheter inom civilsamhället. Resultatet visar att hälften av företrädarna oroar sig för sin organisations överlevnad. Det är alltså dramatiska effekter som väntar om regeringen väljer att inte agera.

I rapporten som överlämnades till Amanda Lind i april lämnade vi nio förslag till åtgärder på lång och kort sikt som inte bara skulle underlätta för civilsamhällets

organisationer att överleva utan som även skulle se till att civilsamhället verkligen kommer till nytta i återstarten av Sverige.

De nio förslagen går att läsa i rapporten via denna länk och är dessa:

- [Besluta om ett] Akutstöd för civilsamhället
- Låt organisationer behålla projekt- och bidragsmedel
- Ersätt även idéburna aktörer inom vård och omsorg
- Låt civilsamhället fördela pengarna
- Matcha alla gåvor från allmänheten
- Utlys särskilt stöd för utsatta grupper
- Gör en inventering i slutet av året
- Satsa på civilsamhället som arbetsmarknadsåtgärd
- Höj de generella statsbidragen till civilsamhället

I denna rapport har vi utvecklat två av dessa idéer i detalj:

Satsa på civilsamhället som arbetsmarknadsåtgärd – sidorna 5–11

Våra förslag visar att civilsamhället kan ta fram 50 000 platser för praktik, arbetsträning eller arbete. Detta kan bli ett avgörande tillskott när Sverige ska möta den stora arbetslöshet som följer i coronakrisens spår-

Matcha alla gåvor från allmänheten – sidorna 12–18

Staten bör stimulera ett ökat givande från allmänheten genom att matcha gåvor till allmännyttiga ändamål. På så sätt får de offentliga medlen en hävstångseffekt som sträcker sig förbi år 2020 och ger fler organisationer incitament att uppmuntra människor att engagera sig genom att ge gåvor.

Arbetsmarknadsåtgärder inom civilsamhället[3]

Att bidra till att stötta människor till, eller att närma sig, arbete är och har historiskt varit en naturlig del av civilsamhällets olika verksamheter. Vissa har bedrivit arbetsintegrerande verksamhet i över hundra år. Gemensamt för de organisationer inom civilsamhället som bedriver verksamhet inom välfärden, alltså vård, social omsorg, utbildning och arbetsintegration, är att de ser människan som en helhet och inte endast som mottagare av en tjänst eller kund på en välfärdsmarknad.[4]

Enligt statistik från Arbetsförmedlingen (v 20) är 431 007 personer arbetslösa vilket motsvarar 8,4 procent. Bland ungdomar är arbetslöshetsnivån så hög som 11,0 procent. Arbetsförmedlingen ser en risk för att arbetslösheten är på väg mot 11 procent i sommar, kanske 14 procent. Enligt ett värre scenario kan över 700 000 personer vara arbetslösa framåt hösten. Maria Mindhammar, generaldirektör för Arbetsförmedlingen, uttryckte nyligen att myndigheten inte har vare sig resurser eller verktyg för att utföra sitt fulla uppdrag, utan att man nu helt fokuserar på tidiga insatser för de nya arbetslösa.

Farhågor om att de människor som står allra längst från arbetsmarknaden – som har störst behov av stöd – riskerar att hamna i skymundan till förmån för de arbetssökande inom dagens STOM (stöd och matchning), har framförts av organisationerna inom civilsamhället långt före coronakrisen (till exempel vid ett rundabordssamtal med arbetsmarknadsminister Eva Nordmark som genomfördes den 5 december 2019). Oron baseras på att reformeringen av Arbetsförmedlingen tidigare helt fokuserade på införandet av LOV, ett fokus som då upplevdes sakna en djupare analys av fungerande metoder för stöd till långtidsarbetslösa och andra människor som av olika skäl står långt från arbetsmarknaden. Ett LOV-system med rätt utformning skulle kunna vara ett sätt att få in fler idéburna aktörer när människor ska stöttas, men istället tycktes inriktningen i praktiken bli hur man skulle få in fler kommersiella utförare i arbetet med stöd och matchning samt den nya åtgärden Rusta och matcha.

Flera av organisationerna som är anordnare av arbetsträning inom jobb- och utvecklingsgarantin vittnar nu om att Arbetsförmedlingen har slutat att anvisa personer till deras verksamheter. Minskade personalresurser i kombination med den snabbt stigande arbetslösheten har alltså lett till att Arbetsförmedlingen prioriterar stöd och matchning av personer som står nära arbetsmarknaden. Detta leder till att alla de människor som redan före coronakrisen hade en svag ställning på arbetsmarknaden skjuts ännu längre bort från den.

Därtill är vår bedömning att post-corona kommer det att finnas ökade behov av stöd på arbetsmarknaden, men även nya grupper i utsatthet som kräver insatser och att detta sker samtidigt som en digital samhällsomställning.

De åtgärdspaket med ekonomiskt stöd som nu införs är främst av akut karaktär och fokuserar framförallt på de branscher och företag vars efterfrågan drastiskt

minskat och därför tvingas varsla och säga upp anställda. En del av dessa företag hade sannolikt redan före coronakrisen stora utmaningar som har med strukturella samhällsfrågor att göra och frågan är därför hur dessa stöd kan bli långsiktigt hållbara.

En satsning på att stärka kapaciteten hos civilsamhällets verksamheter och det sociala företagandet skulle bidra till ett mer hållbart Sverige. Kännetecknande för civilsamhällets verksamheter är nämligen att de är just hållbara – socialt och ekonomiskt – med stark uthållighet och med en lång tradition av sociala innovationer specifikt inriktade på att lösa nya och strukturella samhällsproblem. Hållbarhetens tre aspekter – ekonomisk, social och ekologisk – utgör själva fundamentet för civilsamhället. Vår övertygelse är att civilsamhället kan utgöra en innovativ kraft som kommer att behövas än mer i spåren av pandemin. För det krävs dock att regeringen och januaripartierna i sina fortsatta krisförhandlingar explicit tar tillvara de möjligheter som finns och skapar rätt förutsättningar.

Civilsamhället – en arena för arbete och sysselsättning

Inom civilsamhället ryms cirka 250 000 organisationer som tillsammans sysselsätter minst 180 000 medarbetare och engagerar miljoner ideella. Den officiella statistiken är dock bristfällig då den bland annat utesluter de aktiebolag som är dotterbolag till ideella föreningar och stiftelser inom vård, social omsorg och utbildning som drivs utan vinstintresse. I SOU 2019:56 Idéburen välfärd, vars remisstid löper till sista juni 2020, finns ett förslag till definition av idéburna aktörer i välfärden. Om en sådan definition kommer på plats inom kort finns förutsättningar för bättre statistik och bättre villkor för idéburna välfärdsaktörer.

Den del av civilsamhället som kopplas till arbetsmarknadsfrågorna utgörs av en mängd olika aktörer, till exempel arbetsgivarföreningar, fackföreningar, branschorganisationer, arbetsintegrerande sociala kooperativ, idéburna aktörer i välfärden, idrottsföreningar och kulturföreningar som driver specifika sysselsättningsprojekt. Hit hör även studieförbunden och trossamfunden som bidrar både i egenskap av arbetsgivare och som utförare av utbildning, arbetsträning och olika former av social verksamhet med mera.

Relationen mellan civilsamhället och arbetsmarknaden kan handla om flera aspekter, bland annat om civilsamhällets organisationer som arbetsgivare, som arena för arbetsintegration eller som resurs till stöd för människor på deras väg till eller tillbaka till arbetslivet. Det är också en arena för kontakt, gemenskap och språkträning. Civilsamhället fungerar också ofta som brobyggare mellan arbetsmarknadens andra aktörer och har således en rad olika uppgifter och funktioner i relation till den reguljära arbetsmarknaden.

Det samlade civilsamhällets organisationer kan dock bidra mer. Verksamheter som redan i dag erbjuder insatser av arbetsintegrerande karaktär kan skalas upp. Det finns också intresse hos många av de organisationer som ännu inte är

verksamma inom området. Många skulle fungera och kunna bli del av en bredare satsning på civilsamhället som arena för människor att få utbildning, praktik och arbetsträningsmöjligheter. Det skulle bidra till att människor rustar sig för en arbetsmarknad och få en egen anställning.

Inom civilsamhället finns både erfarenheten, kunskapen, metoderna och möjligheterna att matcha ut i arbete hos andra aktörer eller att anställa inom den egna sektorn. De skattemedel som satsas på denna typ av sysselsättningsåtgärder stannar garanterat i sektorn och i Sverige då inga idéburna verksamheter har några externa ägare som plockar ut vinster.

Arbetsintegrerande sociala verksamheter

Enligt Tillväxtverket finns i Sverige drygt 350 arbetsintegrerande sociala företag som har totalt 3 750 anställda (med lön – och i de flesta fall med arbetshinder) och sysselsätter ytterligare 10 000 personer i arbetsträning.[5]

Potentialen i denna del av civilsamhället som arbetsgivare är god. Enligt exempelvis Coompanions bedömningar finns möjlighet att trefaldiga mottagarkapaciteten, till 10 000 anställda (delvis med lönebidrag) och 30 000 i arbetsträning (successivt inslussande i företaget/arbetsmarknaden).[6] Dock räknar inte Tillväxtverket i sin statistik in de organisationer som bedriver arbetsträning och arbetsintegrerande verksamheter som en del av en större helhet. Till exempel har stadsmissioner och samfund ofta sådana verksamheter. De förekommer också i andra delar av den idéburna välfärden.[7]

Under årens lopp har ett stort antal strategier tillämpats och projekt genomförts i syfte att öka antalet arbetsintegrerande sociala företag, både på nationell, regional och lokal nivå. Många av dessa har välkomnats av organisationerna, men har tyvärr varit alltför blygsamma i omfattning för att göra några större avtryck. Nu är det tid för att satsa på hela civilsamhället som en arena för människor att få anställning, utbildning, praktik, arbetsträning och/eller olika former av stöd till arbete. Vi vill bidra till att återstarta Sverige.

Förkovran, jobb och anställningar i civilsamhället

Civilsamhällets insatser på arbetsmarknadsområdet kan bli bredare. Idén om civilsamhället som en utökad arena för människor att få anställning, utbildning, praktik, arbetsträning och/eller olika former av stöd till arbete skulle dock kräva att fler verksamheter engageras. Trossamfunden, idrottsrörelsen och folkbildningen utgör till exempel viktiga delar av civilsamhället som skulle kunna spela en än större roll.

De åtgärder som görs kan delas in i ett antal olika moment och insatser:

- Arbetsträning (med metoder som visar på individens förflyttning till att närma sig arbetsmarknaden)
- Arbetsprövning
- Rehabilitering
- Utbildning (samt validering)
- Idéburna jobbspår
- Matchning till praktik/arbete/studier
- Anställa (med anställningsstöd)
- Anställningar

För att illustrera potentialen ytterligare gör vi ett enkelt räkneexempel:

Idrottsrörelsen har 19 000 idrottsföreningar med allt från idrottsplatser, fotbollsplaner, ishallar och ridhus. De ordnar årligen tusentals evenemang. I landet finns 1 000 scoutkårer, över 500 second hand-butiker. Svenska kyrkan finns över hela Sverige, förvaltar nära 3 000 kyrkobyggnader, är Sverige största förvaltare av jordbruksmark och den femte största förvaltaren av skog och har ansvar för begravningsplatser, församlingshem och andra mötesplatser med restauranger/caféer. Lägg därtill övriga samfunds verksamheter, lokaler och resurser och fram tonar en sektor med stor potential att bistå i den akuta förvärrade arbetslöshetskris som kommer i coronans kölvatten. Listan kan göras mycket längre, men bara utifrån underlaget ovan kan ett räkneexempel göras som skulle innebära 50 000 möjliga platser för praktik, arbetsträning eller arbete. Självklart finns inte vare sig Riksidrottsförbundet, Svenska kyrkan eller andra samfund primärt till för att skapa jobb. Men då de dels är viktiga och stora aktörer i civilsamhället, dels att delar av dessa organisationer och samfund redan arbetar med till exempel integrations- och arbetsträningsinsatser, finns en möjlighet att utveckla både de renodlade arbetsmarknadsinsatserna och rollen som arbetsgivare.

Tio förslag för att öka civilsamhällets insatser mot arbetslösheten

Vad krävs för att civilsamhället ska kunna göra sin del av alla de nödvändiga insatserna mot arbetslösheten på grund av coronakrisen?

Vi har tio förslag till åtgärder för att stärka och bredda civilsamhällets roll som arena för människor att få anställning, utbildning, praktik, arbetsträning och/eller olika former av stöd till arbete:

1. **Kartlägg.**
   Det behöver göras en ordentlig kartläggning för att ta reda på hur stor andel av Arbetsförmedlingens nuvarande leverantörer och samverkansparter som i dag ingår i civilsamhället? Vilka målgrupper möter de och vilka resultat levereras?
2. **Ge Tillväxtverket i uppdrag** att ta fram statistik om antalet arbetsintegrerande sociala företag (associationsformer, antal anställda, nyckeltal för ekonomisk hållbarhet och så vidare). Använd den definition som finns i SOU 2019:56 Idéburen välfärd för att tydliggöra vilka som är idéburna aktörer på arbetsmarknaden, det vill säga uteslut inte några associationsformer för alla finns representerade.
3. **Sätt ett kvantitativt mål**.
   Så här stor andel av arbetsmarknadstjänsterna/åtgärderna ska utföras inom civilsamhället på kort och lång sikt, till exempel år 2021 och 2026.
4. **Använd möjligheter inom befintlig lagstiftning.**
   I januari 2019 infördes vissa möjligheter att rikta upphandlingar till idéburna aktörer. (Prop. 2017/2018:158, som behandlades i betänkande FiU 2017/2018:43 ökade tillståndskrav och särskilda regler för upphandling inom välfärden och återfinns i artikel 20.1 i LOU-direktivet genomfört i 4 kap 18 § LOU [8] och artikel 77 LOU-direktivet, genomfört i 19 kap 6a § LOU).[9]
5. **Använd redan nu utredda utvidgade förslag.**
   Utöver de möjligheter som nämns i föregående punkt finns genomarbetade förslag i utredningen Idéburna aktörer i välfärden, SOU 2019:56. Utredningen föreslår att Sverige inför utvidgade möjligheter att rikta upphandlingar till idéburna aktörer. Se kapitel 8 och 9 i utredningen för förslag om ändringar i både LOU [10] och LOV [11].
6. **Använd möjligheten till idéburna offentliga partnerskap på nationell nivå.**
   På grund av det så kallade Alingsåsfallet har en osäkerhet spridit sig bland beslutsfattare om huruvida IOP är ett lagligt sätt för offentliga aktörer att samarbeta med idéburna. Det är en onödig farhåga: Det beror helt på hur partnerskapen utformas huruvida de är förenliga med LOU och annan EU-rätt. I den exceptionellt svåra situation som svensk arbetsmarknad befinner sig i måste alla lagliga medel prövas och nytänkt och kreativitet utvecklas. Använd det beslutsstöd som finns i ”Idéburet offentligt partnerskap – Vägledning” som utgivits som stödmaterial till betänkandet av utredningen om idéburna aktörer i välfärden (SOU 2019:56). Arbetsförmedlingen bör på bred front etablera samarbeten i de former som där beskrivs och inom lagens råmärken. Det skulle möjliggöra för en

långt mindre byråkrati kring upphandlingar och kunna skalas upp till gagn för de arbetslösa som behöver stöd. Ena parten kan vara Arbetsförmedlingen. Den andra parten kan var flera idéburna organisationer i samarbete där några (till exempel studieförbunden) bidrar med utbildningsinsatser och andra aktörer (till exempel sociala verksamheter som stadsmissioner, eller renodlade arbetsintegrerande sociala företag) bidrar med träning på arbetsplatsen.

7. **Använd möjligheten till idéburna offentliga partnerskap på lokal nivå.**
I tider av hög och ökande arbetslöshet finns risk att kommunerna tilldelas en roll som de inte bör ha. Vi är rädda att kommunerna som aktörer, upphandlade av Arbetsförmedlingen, i praktiken tränger ut idéburna verksamheter. Det är dåligt både för den långsiktiga utvecklingen av mer idéburna inslag i arbetsmarknadspolitiken, och dåligt för de arbetslösa. Kommunerna är med några få undantag inte de främsta experterna på hur personer med exempelvis neuropsykiatriska funktionsvariationer, psykisk sjukdom, somatisk sjukdom eller andra orsaker till att ha hamnat långt från arbetsmarknaden ska kunna komma tillbaka. Istället för att kommunerna blir aktörer själva som lägger anbud i Arbetsförmedlingens upphandlingar bör kommuner ingå partnerskap med de idéburna aktörer som finns på orten. Återigen, se vägledningen som hör till SOU 2019:56[12].
Det finns en drivkraft för kommuner att nedbringa kostnaderna för försörjningsstöd inom socialtjänsten, men denna bör hellre leda till partnerskap med idéburna än till att konkurrera ut dem.

8. **Ersätt inte en överlastad Arbetsförmedling med kommunala LOU-upphandlingar.**
Det finns sannolikt en frestelse för vissa beslutsfattare i tider av hög och ökande arbetslöshet att överlåta vissa av Arbetsförmedlingens uppdrag på kommunerna, och att då istället låta kommunerna upphandla de aktörer som behövs lokalt för att lösa problem med många arbetslösa på orten. Inte heller detta bedömer vi som optimalt. En tydlig rollfördelning och specialisering uppnås bäst genom att olika nivåer i samhället sköter respektive huvuduppgifter. Om Arbetsförmedlingen inte klarar av att lägga ut tillräckligt mycket av hanteringen på externa aktörer kan en lösning i stället vara idéburna partnerskap där en kommun samarbetar med en eller flera idéburna aktörer och på så sätt blir en part i ett IOP där den andra parten är just Arbetsförmedlingen. Även detta är görligt om beslutsvägledningen används.[13]

9. **Avsätt en viss andel av ESF + till civilsamhället.**
Europeiska socialfonden kommer under programperioden 2021–27 finansiera projekt till ett värde av många miljarder. Vi föreslår att en andel öronmärks för projekt som drivs av civilsamhällesorganisationer och som bidrar till att utveckla denna arena för människor att få anställning, utbildning, praktik, arbetsträning och/eller olika former av stöd till arbete.

10. **Sist men inte minst: Skapa ett mångsidigt alternativ till statliga Samhall – ett *Idéhall*** – med ett sektorspecifikt uppdrag för civilsamhället inom arbetsmarknadspolitiken.

    För att undvika långbänkar och utredningar kan *Idéhall* startas som en testverksamhet i några län. Regering och riksdag kan besluta om att en viss summa av arbetsmarknadspolitikens budget avsätts för detta och civilsamhället får ansvar för genomförande och fördelning av medlen. Höga krav på resultat utifrån samma resurser kan ställas. Följeforskning kan göras för att jämföra utfallen.

    Skulle staten ge civilsamhället i uppdrag att utveckla ett alternativ till Samhall, skulle antalet anställningar öka avsevärt mer än i räkneexemplet.

Matchning av gåvor för privatpersoner

Med hjälp av ett matchningsprogram för gåvor till allmännyttiga ändamål kan avsatta resurser från staten få en hävstångseffekt genom att direkt stödja civilsamhällets insatser inom och utom Sverige i spåren av corona-pandemin och samtidigt stimulera till ett ökat givande från allmänheten.

De offentliga medlen får också en effekt som sträcker sig förbi år 2021 då fler organisationer vågar satsa på att uppmuntra människor att engagera sig genom att ge gåvor och därmed skapar förutsättningar för ett långsiktigt givande som fortsätter även efter att matchningen av gåvor avslutats.

Förslaget innebär att:

- Matchningssystemet ska i första hand stötta ideella organisationer som agerar i coronakrisens spår. Organisationer kan få matchning för hela eller delar av sin insamling av gåvor från allmänheten beroende på verksamhet och avgränsningar.
- Alla gåvor från privatpersoner (exklusive testamenten) över 200 kronor matchas, med ett takbelopp per gåva på 1 miljon kronor.
- Matchning 1:1, det vill säga att varje krona matchas med lika mycket från staten.
- Endast organisationer som samlar in minst 500 000 kr omfattas av systemet.
- Taket för matchning per mottagarorganisation är 50 Mkr per år. Det sätts också ett tak i relation till insamlade medel föregående år.
- Totalt maxbelopp för matchningssystemet är 1 miljard kronor på årsbasis.
- Uppföljning sker genom årlig revision i samband med årsredovisning samt grundläggande effektrapportering

Internationella exempel – Finland och Norge

Det finns gott om internationella exempel där staten matchar privata gåvor. Här ges exempel från systemen i Finland och Norge.

Finland har haft flera statliga matchningsprogram för privata gåvor till olika sektorer. Universiteten har haft två matchningsprogram, dels 2009–2011 och dels 2015–2017. I det första programmet matchade staten alla privata gåvor med 2,5, så att en gåva på 1 euro innebar ett tillskott till universitetets grundfond på 3,5 euro (det vill säga 2,5:1). I det andra programmet var utgångspunkten att varje insamlad euro skulle matchas med 3 euro från staten (3:1), men staten satte denna gång ett tak på sin motfinansiering till 150 miljoner euro. Totalt

samlade universiteten in cirka 130 miljoner euro under detta program, vilket innebar att matchningen för varje insamlad euro blev cirka 1,15 euro (1,15:1).

Det tredje matchningsprogrammet pågick under 2018 och riktade sig mot yrkeshögskolorna. I det här programmet allokerade staten 24 miljoner euro att matcha yrkeshögskolornas insamling (1:1) och satte ett tak på 4 miljoner euro per yrkeshögskola.

Även Finlands nationalgalleri (som driver de tre konstmuseerna Konstmuseet Ateneum, Museet för nutidskonst Kiasma och Konstmuseet Sinebrychof) har på senare år omfattats av ett matchningsprogram för privata gåvor (1:1). Det senaste exemplet i Finland är Olympiafonden som Finlands olympiska kommitté grundat för att stötta toppidrott. Våren 2019 fattade riksdagen ett beslut om motfinansiering. Finansieringen innebär att staten förbundit sig att donera en lika stor summa till fonden som man har fått ihop genom privatdonationer (1:1), med ett tak på 20 miljoner euro.

I Norge fungerar ”gaveforsterkningsordningen” på liknande sätt. Under vissa förutsättningar utlöser privata gåvor till grundforskning en matchning från staten på 25 procent (dvs 1:4). Gaveforsterkningsordningen expanderade 2014 till att även omfatta kultursektorn. Privata pengagåvor till godkända konst- och kulturinstitutioner får ett tillskott från staten på 25 procent. Miniminivå för matchning är 100 000 kronor, men mottagaren kan samla ihop gåvor från flera givare och på så sätt komma upp i miniminivån.

I både de finska och norska matchningssystemen har privata gåvor matchats brett – inte bara gåvor från privatpersoner utan även från exempelvis företag och stiftelser. Så här formuleras det i norska gaveforsterkningsordningen: *”Giveren er én eller flere enkeltpersoner eller andre private rettssubjekter inkludert helt eller delvis privateide foretak”*[14].

Förslag till ett svenskt matchningssystem för gåvor

För att införa ett matchningssystem för privata gåvor i Sverige behöver ett antal principer beslutas.

För den ideella sektorn som helhet är förstås ett så brett anslag som möjligt, urval av mottagande organisationer samt vilka gåvor som ska räknas in, mest attraktivt. Samtidigt får inte det bli så lite pengar per organisation att det urvattnar systemet.

Det är också önskvärt att systemet verkligen stimulerar ett privat givande och ökar sannolikheten att en person vill skänka en gåva eller öka sitt gåvobelopp. I de internationella exemplen ovan har vi sett att matchningen varierar från 1:4

ända upp till 3:1, medan internationell forskning antyder att 1:1 är det optimala[15].

Samtidigt är det viktigt att också överväga vilka konsekvenser detta får för de statliga utgifterna. I både Finland och Norge har staten i normala fall satt tak på sina matchningsinitiativ. Giva Sveriges medlemsorganisationer samlade 2019 in 9,1 miljarder kronor från privata källor, varav 4,7 miljarder kronor från privatpersoner (exklusive testamentsgåvor). Giva Sveriges medlemsorganisationer står för knappt 80 procent (2018) av alla privata gåvor och bidrag till organisationer som innehar 90-konto och 72 procent (2018) av allmänhetens gåvor (inklusive testamenten).

Vårt förslag till matchningssystem tar hänsyn till ovanstående aspekter och utgår från följande fem frågor som ger systemets ramar:

1. Vilka givarkategorier bör omfattas av matchningen?
2. Vilka mottagarorganisationer bör omfattas av matchningen?
3. Vilka typer av gåvor (exempelvis minimibelopp och maximibelopp) bör omfattas av matchningen?
4. Hur stor bör matchningen vara (exempelvis 1:1)?
5. Bör det finnas ett maxbelopp totalt och per mottagande organisation?
6. Hur sker uppföljning och rapportering?

Vilka givarkategorier bör omfattas av matchningen?

Det är viktigt att programmet enbart omfattar privat givande. Idealet vore att matcha privata gåvor oavsett givarkategori, alltså oavsett om det är från en privatperson, företag, privat stiftelse eller förening (precis som systemen i Finland och Norge). För detta matchningssystem föreslår vi dock att det avgränsas till att enbart omfatta privatpersoners gåvor, exklusive testamenten, då syftet är att stimulera allmänhetens engagemang genom givande.

För att lösa olika samhällsutmaningar, både i corona-pandemins spår och för att nå målen i agenda 2030 är det också viktigt att uppmuntra till större samverkan mellan näringsliv och civilsamhälle. Då är incitament för att öka företags stöd och bidrag till ideella organisationer centralt. Detta bör dock hanteras separat.

Vilka mottagarorganisationer bör omfattas av matchningen?

Utgångspunkten bör vara att detta matchningssystem ska stötta ideella organisationer som agerar i coronakrisens spår. Vi har därför tagit fram ett förslag för hur staten och medborgarna tillsammans kan bidra till det mest akuta behovet och samtidigt skapa tydliga avgränsningar i systemet.

Utöver att avgränsa den juridiska formen till ideell förening, stiftelse eller trossamfund kan en första utgångspunkt vara att avgränsa till några av de allmännyttiga ändamålen, definierade i enlighet med inkomstskattelagen 7 kap 4 §. Systemet med skattereduktion för gåvor gäller t.ex. endast två av de allmännyttiga ändamålen: social hjälpverksamhet och forskning.

Det är en utmaning att definiera exakt vilka verksamheter som bör omfattas av matchningssystemet, eftersom coronakrisen får stora konsekvenser på många olika områden där civilsamhället har en viktig roll att spela. Vi rekommenderar därför att systemet byggs upp så att olika typer av organisationer kan ges olika prioritet i matchningssystemet.

För att göra administrationen enkel bör man undvika att mottagarorganisationen behöver följa upp varje enskild gåvas eventuella öronmärkning (vilket är fallet för skattereduktionssystemet) utan istället bör mottagarorganisationen i sin ansökan att medverka i matchningssystemet kort beskriva på vilket sätt deras verksamhet agerar i coronakrisens spår. Utifrån detta får lämplig myndighet göra en bedömning och klassificera organisationen:

- Att all insamling av gåvor till organisationen ska matchas
- Att endast insamling av gåvor för särskild verksamhet/avgränsade projekt ska matchas
- Att ingen insamling av gåvor ska matchas

Matchning av all insamling av gåvor

Ifall myndigheten bedömer att organisationen huvudsakligen bedriver en verksamhet som matchningssystemet önskar premiera, bör matchning ske för all insamling av gåvor (utifrån de avgränsningar som presenteras nedan). Detta kan t.ex. gälla organisationer som huvudsakligen arbetar med socialt arbete i Sverige. Deras verksamhet spelar en viktig roll för att arbeta med den social utsatthet som lär följa i coronakrisens spår och kan hjälpa till att stärka skattebasen genom att hjälpa fler människor in i arbete, minska utanförskap, psykisk ohälsa, minska kriminalitet, etcetera. Det är önskvärt med ett bredare perspektiv så att även organisationer som arbetar med internationell humanitär verksamhet inkluderas. De har en mycket viktig roll att spela att vid sidan av det statliga biståndet hjälpa människor globalt ut ur fattigdom vilket kommer bli ännu viktigare på grund av corona-pandemin.

Matchning av insamling av gåvor för särskild verksamhet/avgränsade projekt

Många ideella organisationer bedriver olika typer av verksamhet. Även om huvuddelen av verksamheten inte bedöms vara relevant för matchningssystemet kan det finnas delar av verksamheten eller avgränsade projekt som agerar i coronakrisens spår. I dessa fall bör matchning endast omfatta gåvor som är öronmärkta till den specifika verksamheten/projektet.

Exkludering av allmännyttiga ändamål

På samma sätt som systemet för skattereduktion för gåvor inte omfattar alla allmännyttiga ändamål kan även matchningssystemet helt exkludera vissa. Allmännyttiga ändamål som t.ex. idrott och kultur bör därför stöttas genom krisen på andra sätt. Även det allmännyttiga ändamålet forskning skulle kunna exkluderas, i synnerhet då insamlade medel kanaliseras vidare till svenska universitet, samtidigt som forskningsprojekt som har relevans för corona-pandemin skulle kunna falla in under klassificeringen för avgränsade projekt.

Detaljerade riktlinjer för hur klassificering sker behöver tas fram med utgångspunkt från det man vill premiera med matchningssystemet.

Systemet bör också ha en nedre gräns så att endast organisationer med organiserad insamling av gåvor omfattas. Vårt förslag för nedre gräns är att enbart mottagarorganisationer som har en (giltig) insamling av gåvor och bidrag från allmänheten på 500 000 kronor räknas med.

Vilka typer av gåvor (exempelvis minimibelopp och maximibelopp) bör omfattas av matchningen?

För att det ska vara rimligt både administrativt och för att uppmuntra givande på en mer hållbar nivå bör en lägsta nivå på gåva finnas. Vi rekommenderar ett minimibelopp per gåva på 200 kronor (vilket är samma som minibeloppet för skattereduktion för gåvor).

Det bör även vara ett tak på matchning per gåva för att systemet ska vara hållbart men den nivån bör inte heller sättas för lågt. Vi vill med detta system även stötta givande i form av enstaka större gåvor som kan göra en stor skillnad för en enskild organisation, även om det är en liten del av totalt insamlade medel. Bland Giva Sveriges medlemmar mottog 47 procent av alla organisationer någon gåva större än 100 000 kronor under 2019[16]. Det totala värdet av gåvor på 100 000 kr eller mer är 251 miljoner kronor vilket är knappt 6 procent av insamlingen från allmänheten (uträkningen exkluderar testamenten). Vi föreslår därför att sätta ett övre tak på 1 miljon kronor per enskild gåva.

Det är viktigt att systemet är enkelt att administrera för mottagar-organisationerna. För mindre gåvor (förslagsvis upp till 10 000 kr) bör det räcka med ett bevis på inbetalning utan krav på att identifiera givaren (exempelvis kopia av kontoutdrag för Swish). För större gåvor (förslagsvis 10 000 kr eller mer) ska man upprätta en förteckning där givaren kan identifieras.

Hur stor bör matchningen vara (exempelvis 1:1)?

Det är viktigt att systemet verkligen stimulerar ett privat givande och ökar sannolikheten att en person vill skänka en gåva eller öka sitt gåvobelopp. I Norge

är tillskottet enbart 25 procent medan i Finland har det som regel varit 100 procent eller mer.

Vi anser att 25 procent tillskott är för lite och kommer knappast utgöra en stark drivkraft varken för mottagarorganisationerna eller för givarna. En lämplig matchning är därför 1:1 – dvs att staten matchar varje insamlad krona med en krona. Det gör det lätt för mottagarorganisationerna att kommunicera systemet till sina givare och gör det meningsfullt även för organisationer där endast en mindre del av insamlingen matchas. Detta är också den matchning som forskningen visar har mest effekt.

Bör det finnas ett maxbelopp totalt och per mottagande organisation?

Ett matchningssystem har ofta ett maxbelopp. Maxbeloppet kan både vara totalt och per mottagande organisation (likt matchningssystemet för yrkeshögskolor i Finland 2018).

Vårt förslag på maxbelopp per mottagande organisation är 50 miljoner kronor. För att minimera risken att systemet missbrukas bör man också sätta en gräns i förhållande till hur mycket pengar organisationen samlat in från allmänheten 2019, så att taket per mottagande organisation sätts till t.ex. 3 gånger insamlade medel från allmänheten 2019.

Det totala maxbeloppet för hela matchningssystemet bör sättas så pass högt att mottagande organisationer inte automatiskt når taket med hjälp av befintliga månadsgivare. Detta beror helt på hur man definierar vilka verksamheter som ska ingå i matchningssystemet. När vi gör egna mycket grova uppskattningar utifrån våra föreslagna avgränsningar skulle det utifrån Giva Sveriges insamlingsstatistik 2019 inneburit totala utgifter för staten på mellan 500 Mkr (om man enbart premierar socialt arbete i Sverige) upp till närmare 1 miljard kronor (om man även inkluderar internationell humanitär verksamhet). Denna kalkyl tar dock inte hänsyn till de dynamiska effekter som systemet förväntas ge eftersom det sporrar ökat givande.

Vårt förslag är att det totala maxbeloppet sätts till **minst** en miljard kronor på årsbasis med start 2021.

Hur sker uppföljning och rapportering?

För att matchningssystemet ska uppnå sitt syfte, dvs att öka möjligheterna för civilsamhället att bidra i corona-pandemins spår och samtidigt uppmuntra ett brett engagemang från allmänheten genom gåvogivande som på sikt också kan öka intäkterna för ideella organisationer, har ett antal avgränsningar föreslagits ovan. Detta är också viktigt för att matchningssystemet inte ska missbrukas eller utnyttjas på ett felaktigt sätt. Samtidigt är det centralt att matchningssystemet

inte orsakar extra eller onödig administration för varken organisationer, givare eller myndigheter.

Det är därför viktigt att det finns en relevant och rimlig uppföljning av effekter eller nytta som uppnås i de organisationer, verksamheter eller projekt som tar del av matchningssystemet. I samband med årsredovisningen görs en revision av organisationens ekonomi vilket då även omfattar underlag för matchningssystemet. Detta bör kompletteras med en grundläggande, eller i vissa fall en mer fördjupad, effektrapport. En utgångspunkt för dessa uppföljningar är att använda Giva Sveriges Kvalitetskod som innehåller både *Styrande riktlinjer för årsredovisning enligt K3* och *Riktlinjer för effektrapportering*.

Referenser och kommentarer

[1] https://www.famna.org/wp-content/uploads/2020/04/PM-Civilsamhället-och-coronakrisen-24-april.pdf

[2] https://www.socialforum.se/article/ny-sammanstallning-visar-pa-stor-framtidsoro-bland-civilsamhallets-organisationer-till-foljd-av-corona/

[3] Avsnittet är utarbetat av en arbetsgrupp med experter från Göteborgs kyrkliga stadsmission, Skyddsvärnet, Coompanion, Svenska Kyrkan och KFO. Famna vill tacka Lars Durfelt, Nilla Helgesson, Gordon Hahn, Ariane Rodert och Karin Svedberg för värdefull input, samt Tina Sahlén, Riksidrottsförbundet, för sifferunderlag. Gruppen har letts av Victoria Engman Broadley och Sophie Berglöf, Famna.

[4] Till exempel blir det viktigt för en organisation som Skyddsvärnet att deltagare som får social omsorg även får stöd i att komma vidare ut i arbetslivet. Ett annat exempel är Basta, där arbetet blir en empowerment-process och där själva metoden för att rehabiliteras ur sitt missbruk så småningom leder till en anställning inom Basta.

[5] www.sofisam.se,

[6] Gordon Hahn, ordförande för Coompanion Sverige, uppger att forskning, tidigare undersökningar hos arbetsintegrerande sociala företag (ASF) och samtal med Arbetsförmedlingen samt departementet är samstämmigt att med anpassat stöd för ASF-verksamhet går det att trefaldiga mottagarkapaciteten. Tydliga riktlinjer, handledarstöd som är anpassat och ett dialogklimat mellan ASF och myndigheten är nödvändigt.

[7] Se exempelvis Skyddsvärnet https://www.skyddsvarnet.se/second-hand/, Göteborgs Stadsmission https://www.stadsmissionen.org/detta-gor-vi/arbetsintegration/, Svenska kyrkan https://www.svenskakyrkan.se/katarina/katarinamodellen eller PMU https://pmu.se/secondhand/

[8] 18 § En upphandlande myndighet får för en upphandling
1. reservera deltagandet för skyddade verkstäder eller för leverantörer vars främsta syfte är social och yrkesmässig integration av personer med funktionsnedsättning eller av personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden, eller
2. föreskriva att ett kontrakt ska fullgöras inom ramen för ett program för skyddad anställning

[9] Reserverad upphandling för vissa välfärdstjänster enligt bilaga 2 a
6 a § En upphandlande myndighet får reservera deltagandet i en upphandling av tjänster som anges i bilaga 2 a och som omfattas av CPV-koderna 79622000-0, 79624000-4, 79625000-1, 85000000-9 till 853230009, 98133000-4, 75121000-0, 75122000-7, 80110000-8, 80300000-7, 80420000-4, 80430000-7, 80511000-9, 80520000-5 och 80590000-6, för sådana organisationer som
1. har som syfte att fullgöra ett offentligt uppdrag som är kopplat till att tillhandahålla sådana tjänster,
2. återinvesterar eventuell vinst för att uppnå syftet enligt 1, och
3. har en lednings- och ägarstruktur som grundar sig på personalens ägande eller deltagande eller som kräver aktivt deltagande av personal, användare eller berörda parter.
Löptiden för ett kontrakt som tilldelas med stöd av första stycket får inte överstiga tre år.
Om en upphandlande myndighet med tillämpning av första stycket har tilldelat en organisation ett kontrakt för en viss tjänst under de senaste tre åren, får myndigheten inte med stöd av samma stycke tilldela den organisationen ett kontrakt för den berörda tjänsten. Lag (2018:1159).

[10] 19 kap 6 b § En upphandlande myndighet får reservera deltagandet i en upphandling av tjänster som anges i bilaga 2 a för sådana organisationer som är idéburna aktörer, under förutsättning att det bidrar till att förverkliga den sociala målsättningen med tjänsten och leder till budgetmässig effektivitet. Med idéburen aktör avses en juridisk person som 1. inte är direkt eller indirekt ägd eller kontrollerad av staten, en kommun eller en region, 2. har ett syfte som är oegennyttigt, och 3. inte gör några värdeöverföringar till annan än registrerade idéburna aktörer eller till forskning

[11] Utredningens förslag: Lagen om valfrihetssystem föreslås ändras så att det dels framgår att de grundläggande principer som följer av EUF-fördraget inte gäller för valfrihetssystem som saknar ett bestämt gränsöverskridande intresse, dels att det är möjligt att reservera rätten att ansöka om att få delta i ett valfrihetssystem för idéburna aktörer, under förutsättning att det föreligger särskilda skäl.

[12] Idéburet offentligt partnerskap – Vägledning. Stödmaterial till betänkande av utredningen om idéburna aktörer i välfärden.

[13] Ibid

[14] https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retningslinjer--gaveforsterkningsordningen-for-kunst--og-kulturformal/id2467422/

[15] Se t.ex. den brittiska rapporten A Great Match (https://cdn.thebiggive.org.uk/static/docs/A-Great+Match-EVersion.pdf) och den amerikanska studien Does Price Matter in Charitable Giving? Evidence From a Large-Scale Natural Field Experiment (https://www.nber.org/papers/w12338)

[16] https://wwwgivasverigese.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/05/insamlingen-i-siffror-2019.pdf